תקינות ביקורתית [4]

תערוכה זו היא רביעית בסדרה, ובמובחן מאלה שקדמו לה היא תתכן כהתחלה של הידברות העולה ממיצג והקלטה של משה גרשוני השר את "יד ענוגה" (זלמן שניאור 1906) מגג מוזיאון ישראל,1975* ומיצג 76 (גדעון עפרת, בית האמנים תל אביב). הדגש בהשמעת ההקלטה הפרפורמטיבית של השיר הוא רוחבי-עקרוני והיסטורי ומטרתו חובקת אהבה ושלום. כדברי גרשוני ב-1975 השיר יעבור דרך צלצולי פעמוני הכנסיות ויגיע למזרח ירושלים, ולימים נעשה שימוש בהקלטה בהקשר שלא הופיע במקור..

העבודה של פנחס כהן גן מ- 1976 נעשתה על שמיכה צבאית מצבא מצרים בה נראית הדמות, דמות ענק ליד אוהל. הציור נבע מפעולה שעשה כהן גן במחנה פליטים ליד יריחו ב- 1974* בה בנה אוהל – הפעולה כללה: שיחה על ישראל במרחק של 25 שנה בפני פליטים ומלוויהם, האמירה:"פליט הוא אדם שאינו יכול לחזור למקום הולדתו" ובניית מחסה ארעי.
המבין יבין את הערכים אותם מדגיש כהן גן בין זהות להזדהות ומה ביניהן רגשית, פיסית וטריטוריאלית.

היצירה של אפרת נתן היא שהכבירה לדייק בנושא האוהל ב- 2011, והרימה לו במלוא המשמעות; מציגה דווקא דגל מוזנח וקרוע על מוט עץ העומד להתמוטט בשעת בוקר. דגל הופיע אצלה לראשונה ב"דגל 1974", פעולה מצולמת מינואר 1974, כנראה בהשפעת מלחמת יום כיפור. עבודה נוספת, גופייה בחלון, מופיעה לראשונה ב-1995 בשם "גופיה בחלון לזכר אבי", ובחלוף הזמן, האמיתי והמדומין, עסקה בשחיקה ובהתפוררות של גופיות בחלון, כפי שמוצג באוסף מוזיאון תל אביב.

נורית דוד ב"מי מרוצה וחי", 1984 *, שואלת את השאלות התלויות ועומדות עד היום ומשוועות עדיין למענה. הציור משרטט מרחב של חיכוך בין שני קטבים קיומיים: עולם החיים העירוני מול עולם השדות הפתוח. דוד מתארת בטקסט המצויר עיר שהיא מבצר גדול של אשליה, בנוי מחומר מרצד וקשה כמו בטון וזכוכית, שבו הקיום האנושי נלכד בתוך מבוכה גדולה. מול נוקשותו של הבטון, היא מציבה את הכמיהה אל עולם השדות – מרחב שבו ניתן לרדוף את הריצוד ולחפש רגע של אמת. דרך פעולת הציור והמילה, היא מבקשת לגשר על הפער בין המנוכר לטבעי, ולמצוא את המקום שבו ניתן, למרות הכל, להיות מרוצה וחי.

יצירתו של מיכה אולמן, "מי מה" מ-1998, היא עוגן עוצמתי בתערוכה. העבודה מורכבת משתי מיטות ברזל שלתוכן נשפך חול חמרה, המהווה תזכורת מהדהדת בחומר ובצורה לערכים תורניים ואידיאולוגיים. במרכז המיטות פעורים נקבים, מעין מרזבים או פתחי ניקוז אלה מאפשרים לחול לחלחל מטה, הופכים את היצירה למערכת פתוחה המקיימת תנועה מתמדת בין פנים לחוץ ובין מעלה למטה. הטבעות המתכת והמטבעות בתוך החמרה פועלות כחקיקה של זיכרון בתוך "בשר האדמה", כאשר הדיאלוג בין הברזל הנוקשה לחול הרך והחלחול דרך הנקבים מייצרים מרחב של עדות - מקום שבו השימור אינו רק סטטי, אלא תהליך חי של חומר ורוח. תהליך המשמר משפחתיות, זוגיות כערך מה שהוביל גם לפעולה "חתונה" שעשה במוזיאון ישראל.*

גבי קלזמר בשני הציורים, 1991* מופיעות דמויות המצויות על סף היעלמות, הממחישות את הרגש הכרוך באובדן - הן של האחר והן אובדן עצמי של הדמות. כיוון שאין מדובר בפורטרט ספציפי, הדמות הופכת למייצגת של כל אחד ואחת. הסגנון הציורי מתאפיין בהנחות צבע רחבות משטחים המשלבים בין שקיפות לאטימות. הטשטוש הצורני והמריחות האופקיות והאנכיות מעלימים את תווי הפנים והגוף, ובכך הופכים את הפעולה הציורית עצמה לביטוי של התפוגגות הזיכרון והחומר בתוך חלל התערוכה.

אודי צ׳רקה מיישם את השאלה על דמויות ספציפיות, מתוארות. עבודתו בחלל כוללת כדים (2026) העשויים מפורצלן וחימר גס, ולצידם ציורים (2024). צבעוניות כמעט מונוכרומטית של שחור ולבן, עם הדגשות כירורגיות של כחול לאומי, מאפיינת את עבודותיו של צ׳רקה המבוססות על תצלומים. ציוריו אלה מתפקדים כפעולת תיווך המבקשת לפרק ולבחון מחדש דימויים של הפגנת כוח וסמלים לאומיים: החל מדיוקנו של רחבעם זאבי (גנדי) המציג לראווה את גור האריות שהחזיק בבסיס, ועד לדמותה של עדינה בראון המבצעת את פרפורמנס ״העקידה״. מבעד למסננת האמנותית, צ׳רקה מציג קריאה אישית של העצמי והגבריות, המהולה באמונה תמימה המאתגרת את המבט הציני.

עם העלייה במדרגות הגלריה לקומה שמעל ולאחר שנצברו התכנים והמסרים, יתגלה הווידאו של סיגלית לנדאו (2001) Arab Snow * הווידאו מתעד תהליך אקסטטי עם מכונת צמר גפן מתוק, היוצרת סופת סוכר המייצגת אנרגיה ריקה של תעשיות האופנה והתשוקה. לצלילי שירה של אום כולתום ״על חורבות האהבה״, סופת הסוכר מכסה גוף גברי השרוע כגווייה תחת שלג קליגרפי. לנדאו הזינה את פיו של הגבר בסוכר וערכה את הווידאו לאחור; פעולת ההיפוך הזו משנה את כיוון התהליך ומייצרת דימוי שבו התשוקה חוגגת על הריסות הארוס, הרעב והמוות.

אבנר פינצ׳ובר בווידאו ״מקום״ (אחרי מיכה אולמן) מ-2018 * מציג פעולת הקמה ופירוק של ערימת אבקת-מלט מיצירת חול מוקדמת של מיכה אולמן. הוא קופץ ומפרק אותה עד דק ומסיים באנחת עייפות זו של החומר וזו שלו.

מסיימת את התערוכה עבודת הווידאו של גארי היל המציבה במרכזה שתי דמויות בשיח לא שיח אינטנסיבי. היצירה בוחנת את העקרונות הפונטיים של הדיבור ואת היחסים המורכבים שבין השפה לגוף. דרך המפגש המילולי בין שתי הדמויות, היל חוקר כיצד צליל ודימוי יוצרים משמעות, אך בו בזמן מייצרים כאוס. בתוך מרחב התערוכה, העבודה מדגישה את השפה לא רק ככלי לשימור והעברת מידע, אלא כזירה תוססת של התנגשות, המגדירה מחדש את גבולות התקשורת וההבנה האנושית.

* "סדנא פתוחה", 1975. יונה פישר וסרג' שפיצר, מוזיאון ישראל, ביתן בילי רוז
* פנחס כהן גן, פעילויות, 1974 מוזיאון ישראל, ביתן בילי רוז, קטלוג יונה פישר
* אפרת נתן: סיד וזפת, מוזיאון ישראל, 2016
* שעון חול, יגאל צלמונה, מוזיאון ישראל, 2011
* נורית דוד, נספח רחוב העבודה, קטלוג גלריה גבעון, 1994
* גבי קלזמר, קיץ 1989, גלריה גבעון, קטלוג 1990 "קץ הפורטרט", טלי תמיר
* סיגלית לנדאו, Arab Snow, ת׳רד ווקסינג ספייס, ניו יורק, 2001
* אבנר פינצ׳ובר, מקום (אחרי מיכה אולמן), גלריה גבעון, 2018
* גארי היל, פיגורינג גראונדס, מרכז האומנויות קליינרט ג׳יימס, ניו יורק, 2009